

הקדמת העורכים

"מקרא לישראל" הוא פירוש חדיש ומקצועי למקרא, הנסמך על רבדי התרבות היהודית לדורותיה. הפירוש שם לו למטרה את המשימות הבאות: להתחשב במיטב הידע על נוסח המקרא, בשים לב לעדות תרגומיו העתיקים ולגלגוליו במשך הדורות; להעריך את הצד האמנותי של המקרא, על סוגי הספרות השונים שבו, לאור המקבילות החוץ-מקראיות ובהתחשב בהישגי הפרשנות הקלאסית והחדשה; להביא את מיטב הידע על לשון המקרא, על יסוד חקר הלשונות השמיות, המילונאות והדקדוק המודרניים; להביא את סברות המחקר על התהוות הספרים, כולל בירור ויקתם ההדדית של חלקי המקרא השונים; לתאר את הצד הריאלי של המקרא לאור הממצאים הארכיאולוגיים האחרונים והסברות ההיסטוריות החדשות; לבחון את עולמו הרעיוני של המקרא לאור תולדות המחשבה המקראית והחוקי-מקראית; ולהביא לפני הקורא דיונים שהתעוררו במשך הדורות בקשר לסוגיות הגותיות-פרשניות או היסטוריות מיוחדות – דיונים המשקפים את מקום המקרא בתרבות ישראל העמים.

הספר מוקדש לזכר הורי, מנוחתם עדין, שתמכו בי בכל
שנות לימודי ובזכותם הגעתי עד הנה, וייבדלו לחיים
ארוכים, משפחתי האוהבת והיקרה: יונה רעיתי, מיכל
ויעל בנותי, בנצי בני, ולנכדי ונכדותי: טל, תמר, דרור,
זיו, רותם, שחר, אדוה, טליה ודניאל

הקדמת המחבר

שנים רבות הלכתי שבי אחרי קסמן של הנבואות המלוקטות בישיעה מ-סו, שבהן הנביא, עלום השם, ניחם את עמו בגלות בבל וניבא את גאולתם ושיבתם לירושלים. מתוך חיבה יתרה לנבואותיו שקדתי ללא לאות על מלאכת פירושן, ונסתייעתי רבות במגילות ישעיהו שנתגלו במערות קומראן, בתרגומים העתיקים, בפרשנות היהודית מימי הביניים, הצרפתית והספרדית, ובמחקר המדעי המודרני, המתפרסם חדשים לבקרים בספרים ובמאמרים אין-ספור. מטרתי הייתה לאַן ולתַקֵּךְ את הכתובים על-ידי קריאה צמודה, וביקשתי "למצא דברי חפץ וכתוב יֵשֶׁר דברי אמת" (קה' יב, י). רצוני היה ללבן את מארג הנבואות מכל הבחינות: אמנותית, סגנונית, מבנית, היסטורית, הגותית, רעיונית, לשונית ודקדוקית, דבר דבור על אופניו. כל נבואה, פרשה ויחידה בודדת נבחנה גם על-ידי סמיכותה לקודמתה ולבאה אחריה. זאת ועוד, התחקיתי אחר המסורות הפנים-מקראיות והיצירות הנבואיות והמזמוריות שקדמו לנביאנו ושהשאירו את רושמן על עיצוב נבואותיו ותוכנן, ואף שאבתי מהאוצר הבלוס של המורשת הספרותית המיסופוטמית והאוגריתית שהטביעה את חותמה על אסופת נבואות אלה. תקוותי היא שפירושי יהווה חוליה נוספת בשלשלת הפרשנות העשירה של הספר, וזכות גדולה היא לי להוסיף פירוש זה לפירושי הקודם על ספר עמוס בסדרת 'מקרא לישראל'.

ישאו תודה וברכה כל אלו שסייעוני בעבודתי: פרופסור שמחה קוגוט, שבידענותו הרבה בנבכי שבילי הדקדוק, עזר לי לפתור בעיות קלות כחמורות; חני דייזיס עמלה רבות לפענח את כתב ידי והשכילה להדפיסו בצורה מושלמת; אראלה אחיטוב קראה ותיקנה את כתב היד ובדקה בקפידה את דיוק מראי-המקום המקראיים. אני אסיר תודה גם לדניאל שפיצר ולד"ר רפאל פוזנר שניצחו במסירות על התקנת הספר והבאתו לדפוס. ולכל לראש יעמוד על הברכה העורך המסור והמעולה, פרופסור שמואל אחיטוב, שליווה את פירושי מאז הרינונו בעצותיו, הערותיו והשגותיו הנבונות והמתכונות. לך שמוליק, תודה עמוקה מקרב לב על מסירותך והתמדתך עד להיוולדו של הספר.

ירושלים, חורף תשס"ז

שלום מ' פאול

תוכן העניינים

הקדמת העורכים ה
 הקדמת המחבר ז
 רשימת הקיצורים יג

מבוא

- א. 'ישעיה השני' 3
 ישעיה לד-לה 5
 ב. שאלת 'ישעיה השלישי' 6
 ג. סקירה היסטורית 11
 נספח א: כתובת הגליל של כורש 13
 נספח ב: תפילת נבונאד 15
 ד. ראשונות וחדשות 16
 ה. שירי 'עבד ה' 16
 ו. היחס לגויים והאוניברסליות הדתי 17
 ז. 'ישעיה השני' הפולמוסן 17
 ח. תיאורי ירושלים 19
 ט. תיאורי ה', תכונותיו ויחסו לעמו 20
 י. סגנונו הייחודי של הנביא וסידור הספר 21
 1. סגנונו הייחודי של הנביא 21
 2. סידור הספר 25
 יא. לשון הספר: ארמית ועברית מאוחרת 31
 1. השפעת הארמית 31
 2. עברית מאוחרת 31
 יב. מסורות קדומות בנבואותיו 33
 יג. השפעות ספר דברים והספרות המשנה-תורתית 35
 יד. השפעת נבואות ישעיהו בן אמוץ 38
 טו. השפעת נבואות ירמיהו 40
 טז. השפעות נוספות מספרות הנבואה 42
 יז. השפעת הספרות המזמורית 42
 יח. מקבילות למגילת איכה 44
 יט. מורשת המזרח הקדום 45
 1. מורשת התרבות הכנענית 45
 2. השפעת הספרות המיסופוטמית 46
 כ. מגילות ישעיה מדבר יהודה והתרגומים הקדומים 48
 1. מגילות מדבר יהודה 48
 2. התרגומים הקדומים 52
 [א] תרגום השבעים 52
 54 [ב] התרגום הארמי (ת"י)
 55 [ג] הוולגטה והפשיטתא
 כא. 'ישעיה השני' בליטורגיה היהודית 55
 כב. מבחר ביבליוגרפי 57

פירוש

- חטיבה ראשונה: נבואות בבליית (פרקים מ-מח) 83
- "נחמו נחמו עמי" (מ, א"יא) 84
- גדולת ה' (מ, יב"לא) 95
- ה' מעיר "ממזרח צדק" (פרק מא) 113
- זימון למשפט (מא, א"ה) 113
- לעג ליוצרי פסילים (מא, ו"ז) 118
- עידוד לישראל הנבחר (מא, ח"יג) 120
- "אל תיראי תולעת יעקב" (מא, יד"טז) 126
- נס במדבר (מא, יז"כ) 129
- משפט: "העירותי מצפון ויאת" (מא, כא"כט) 133
- 'עבד ה', שיר ראשון (מב, א"ז) 141
- ייחודיותו של אלוהי ישראל (מב, ח"ט) 148
- שיר הלל לה' על הגאולה הממשמשת ובאה (מב, י"ג) 150
- ה' מולך את הגאולים בדרכם לארץ-ישראל (מב, יד"טז) 154
- פולמוס נגד הפסילים ועובדיהם (מב, יז) 158
- נבואת תוכחה (מב, יח"כה) 159
- בשורת הגאולה וקיבוץ הגלויות (מג, א"ח) 165
- משפט נגד האלילים ועובדיהם (מג, ט"י) 171
- בלעדיותו של האל המושיע (מג, יא"יג) 173
- מפלת בבל (מג, יד"טו) 175
- גאולת ישראל ונפלאות ה' (מג, טז"כא) 177
- תוכחה (מג, כב"כח) 181
- ברכות לישראל וקינטור ליוצרי הפסילים (פרק מד) 187
- ברכה כפולה (מד, א"ה) 187
- ה' אחד ויחיד (מד, ו"ח) 191
- לעג ליוצרי פסילים ועובדיהם (מד, ט"כ) 194
- היקום שמח בגאולת ישראל (מד, כא"כג) 205
- ביטול חוכמת הבבלים ושיר הלל ונבואה על כורש (מד, כד"כח) 208
- כורש משיח ה' (מה, א"יג) 213
- הכול יכירו בבבלעדות ה', וישראל ייושע תשועת עולמים (מה, יד"יז) 226
- משפט (מה, יח"כה) 230
- סטירה על אלילי בבל ועובדיהם, בלעדיותו של אלוהי ישראל ותשועת ישראל (פרק מז) 237
- תיאור היתולי של אלוהי בבל (מו, א"ד) 238
- "למי תדמיוני". אפסותם של האלילים (מו, ה"ז) 243
- בלעדיותו של ה' ה"קרא ממזרח עיט" (מו, ח"יא) 246
- נגד קטני אמונה שבעם (מו, יב"יג) 249
- "בתולת בת כבל". קינת לעג (פרק מז) 251
- תוכחה וגאולה (פרק מח) 266
- תוכחה (מח, א"יא) 267
- הודעה על בוא כורש (מח, יב"יט) 275
- גאולת העם (מח, כ"כא) 281
- חתימה (מח, כב) 283

כרך שני

פירוש

- חטיבה שנייה: נבואות ירושלמיות (פרקים מט-סו) 285
- שיקום (פרק מט) 286
- שיר 'עבד ה', וקיבוץ גלויות (מט, א"ג) 288
- "כָּלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹ לֵךְ" (מט, יד-כג) 298
- ישועה ונקמה (מט, כד-כו) 307
- ה' עוזר ישראל (פרק נ) 310
- "בְּעוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם" (נ, א-ג) 310
- 'עבד ה', שיר שלישי (נ, ד-ט) 314
- דברי עידוד, ואיומים (נ, י-יא) 318
- ציוויים, הבטחות ונחמות (פרק נא) 320
- "שִׁמְעוּ אֵלַי רִדְפֵי צְדָק" (נא, א-ג) 321
- "הִקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי" (נא, ד-ו) 324
- "שִׁמְעוּ אֵלַי יְדַעֵי צְדָק" (נא, ז-ח) 328
- "עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עֲזוּ וְרוּעוּ ה'" (נא, ט-יא) 330
- "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחַמְכֶם" (נא, יב-טז) 335
- "הַתְּעוֹרְרֵי הַתְּעוֹרְרֵי קוֹמֵי יְרוּשָׁלַם" (נא, יז-כג) 339
- שלוש נבואות על הגאולה (נב, א-יב) 345
- "עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי צֹן צִיּוֹן" (נב, א-ו) 347
- "כִּי נָחַם ה' עַמּוֹ גֵּאֵל יְרוּשָׁלַם" (נב, ז-י) 353
- היציאה מבבל (נב, יא-יב) 357
- 'עבד ה', שיר רביעי (נב, יג-נג, יב) 360
- נחמת ירושלים העקרה והענייה (פרק נד) 375
- "רְנֵי עֲקָרָה" (נד, א-י) 377
- "עֲנִיָּה סְעֵרָה" (נד, יא-יז) 386
- "בְּרִית עוֹלָם" (נה, א-ה) 392
- קריאה לתשובה שסופה גאולה (נה, ו-יג) 398
- "קְרוּבָה יִשׁוּעֵתִי לְבוֹא" (נו, א-ח) 404
- "צוֹפֵי עוֹרִים כֹּלֵם": הַמְּנַהֲגִים הָאֲדִישִׁים לְגוֹרֵל הָעַם (נו, ט-יב) 413
- "הַצְדִּיק אֲבָד" (נו, א-ב) 417
- תוכחה על פולחנות זרים (נו, ג-יג) 419
- "הֲרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְּרָךְ עַמִּי" (נו, יד-כא) 429
- תוכחה חברתית, שמירת שבת וישועה קרובה (פרק נח) 435
- תוכחה (נח, א-יב) 436
- שמירת שבת (נח, יג-יד) 448
- משפט וישועה (פרק נט) 451
- תפארת ירושלים שלעתידי לבוא (פרק ס) 467
- נחמה ושמחה (פרק סא) 487
- נבואת נחמה "לֹאֲבִלֵי צִיּוֹן" (סא, א-ט) 488
- הגאולה כשמחת חתן וכלה (סא, י-יא) 496
- ישועה (פרק סב) 499
- "לִמְעַן צִיּוֹן לֹא אֲחַשֶׁה" (סב, א-ט) 500
- בשורת שיבת ציון (סב, י-יב) 507
- "יוֹם נָקַם וּשְׁנַת גְּאוּלִּי" (סג, א-ו) 510
- תחינה (סג, ז-סד, יא) 516

- חתימה ומסגרת (פרקים סה-סו) 534
 תשובת ה' לתחינת העם: בין עוזבי ה' לעבדיו (פרק סה) 536
 לרשעים (סה, א"ו) 537
 בין עבדי ה' לעוזביו (סה, ח"טז) 543
 "שמים חדשים וארץ חדשה" (סה, יז"כה) 549
 ארבע נבואות (פרק סו) 555
 פולמוס ועונש (סו, א"ד) 555
 גמול טוב לחרדים לדבר ה' (סו, ה"ט) 561
 שמחה לירושלים ואוהביה, ונקמה באויבי ה' (סו, י"ח"א) 565
 קיבוץ גלויות וחזון העידן החדש (סו, יח"ב-כד) 572

מפתחות

- מפתח לכתובים מחוץ לישיעה מ-סו שנדונו בספר 581
 מפתח העניינים 609
 א. כללי 609
 ב. נוסח ותרגומים 615
 ג. אמצעים ספרותיים 616
 ד. מקורות חוץ-מקראיים 617
 ה. פרשנים מסורתיים 618